

Krešimir Čvrljak, Kršćanska etika Fausta Vrančića kao filozofija života

Kutleša, Stipe

Source / Izvornik: **Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 1996, 22., 363 - 369**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:301020>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

Krešimir Čvrljak, Kršćanska etika Fausta Vrančića kao filozofija života. U retrospekciji i kontinuitetu prosudbenih odjeka ranije i kasnije etičko-filozofske tradicije, *Filozofska istraživanja*, Zagreb, 1996. 224 str.

Faust Vrančić poznat je svjetskoj i domaćoj znanstvenoj i kulturnoj javnosti isključivo kao izumitelj tehničkih naprava te mu po tome i pripada iznimno mjesto među velikanima hrvatskog prirodoslovlja. On je uvršten među šesnaest velikana znanosti kako su predstavljeni na izložbi u Muzejsko-galerijskom centru u Zagrebu pod naslovom »Znanost u Hrvata – Prirodoslovlje i njegova primjena«. P. Vrančić je međutim vrlo malo poznat, ako je uopće poznat, osim u uskim stručnim krugovima, kao pisac filozofijskih (logičkih i etičkih) rasprava.

Važno je, sa stajališta nacionalne baštine, istraživati manje poznata i neobrađena djela hrvatskih autora. I na primjeru F. Vrančića (ali ne samo njega) pokazuje se da nam se valja domoći, kako Čvrljak na početku knjige navodi, velikim dijelom još uvijek otuđenog i nedostupnog fundusa hrvatske filozofijske (i znanstvene) baštine kako bi ga se istražilo i vrednovalo u kontekstu hrvatske, ali i svjetske, duhovne baštine. To pak vraćanje baštini predstavlja očuvanje koegzistencije hrvatske filozofijske prošlosti i sadašnjosti kao mosta za budućnost. Zato je hvalevrijedan Čvrljkov poziv na restituciju, rekonstrukciju i integraciju hrvatske baštine općenito, a na primjeru koji nam sam autor svojom knjigom daje, posebno etičko-filozofske baštine. Pri tome upozorava (ne jedini) na »otužnu sudbinu« još neobjavljenih i neobrađenih rukopisa iz hrvatske baštine. Sve dotle dok se ne utvrdi i ne prouči fundus hrvatske filozofijske i znanstvene baštine neće se moći dati ozbiljna ocjena njegove vrijednosti.

Na temelju postojećih spoznaja o našoj etičko-filozofijskoj tradiciji može se reći da je ona, kaže autor, skromna. Razloge za takvo stanje Čvrljak vidi u tome što su se hrvatski autori više bavili logikom i metafizikom, a manje etikom. Nu, i takve su prosudbe uvjetovane stanjem istraživanja. Naime sustavnija obrada naše tradicije relativno je novijeg datuma te se sa sigurnošću ne može navesti ni prvo hrvatsko etičko djelo, a kamoli prosuditi broj i značenje takvih djela. Prema dosadašnjim istraživanjima hrvatske etičke baštine ipak se može ići unatrag sve do 13. st. Tako Čvrljak kronološkim redom navodi etičko-filozofska djela Pavla iz Ugarske (rodom iz Hrvatske), Augustina Kažotića, Nikole Modruškog, Marka Marulića, Ivana Polikarpa Severitana Barbule, Franje Petriševića, Matije Vlačića Ilirika, Pavla Skalića, Andrije Dorotića i mnogih drugih preko novijih rasprava Đure Arnolda, Josipa Stadlera,

Franje Markovića, Alberta Bazale, Pavla Vuk-Pavlovića sve do današnjih autora. Uz to navodi i rukopise nepoznatih autora koji se nalaze u samostanskim arhivima i knjižnicama Hrvatske i Bosne (Isusovačka kraljevska akademija, Fojnica, Kraljeva Sutjeska itd.). Gotovo ništa od toga nije nažalost obrađeno te je utoliko opravdaniji poziv na istraživanje te baštine kao nužne predradnje za konačnu razradu neke buduće povijesti etike u Hrvata.

Ovaj Čvrljkov pokušaj obrade ima za cilj »*Kršćansku etiku* Fausta Vrančića konačno uvrstiti među duhovna dobra hrvatske, povijesno-filozofske baštine, prvenstveno za jednu povijesnofilozofski integriranu hrvatsku etiku ... a time najzad odrediti joj mjesto u sklopu europskih etičkih promišljanja.« (str. 22). To je prvi pokušaj obrade tog Vrančićeva djela uopće što je svojevrsan odgovor na Kombolov poticaj iz 1945. »na ocjenu i razradu Vrančićeve... etike.« (str. 36). Utoliko će Čvrljkova analiza biti nezaobilazna pri kasnijim istraživanjima. Uz to je, a to se ne smije smetnuti s uma, neobično važan prvi hrvatski prijevod Vrančićeva latinskog izvornika *Kršćanske etike*. I sam latinski izvornik Čvrljak je popratio bilješkama jer se radi o dvama izdanjima (rimsko 1610. i venecijansko 1616) Vrančićeva djela tako da se to može smatrati dobrim početkom za eventualno kritičko izdanje tog Vrančićeva djela.

Prije rasprave o samom Vrančićevom etičko-filozofskom djelcu Čvrljak se osvrće na hrvatsku historiografiju, ne samo filozofsku, i ukazuje na zaboravljenost (ili kako to on naziva »latentno vrijeme«) filozofskog života i djela F. Vrančića kako u Hrvatskoj tako i u Europi. Razlog je tome što mnogi istraživači života i djela F. Vrančića nisu ni znali da je Vrančić pisao etičke i filozofske rasprave, Od tridesetak istraživača (domaćih i inozemnih) preko deset ih uopće ne zna za Vrančićevu *Kršćansku etiku*. Ostali znaju, iako neprecizno, da je Vrančić pisao više filozofskih i humanističkih spisa (zasada su poznate samo dvije filozofske rasprave), dok samo rijetki točno znaju za Vrančićevu *Kršćansku etiku* kao posebno djelo čak i nakon što je nedvojbeno utvrđeno da je to etičko djelce posebno Vrančićevo djelo.

Tom je djelu Čvrljak pristupio sa stajališta filozofije života, kako uostalom stoji i u naslovu knjige. Vrančićeva etika pisana je u tradiciji skolastičke filozofije i oslanja se na izvore Sv. pisma, Aristotela i sv. Augustina. Raspravlja o pitanjima čovjekova djelovanja, a na putu ostvarenja konačne svrhe, točnije o krepostima koje se obrađuju u katoličkom moralnom bogoslovlju. Krepost je prema Vrančiću zalag Života čovjeku kao što je vlaga zalag života stablu.

Dovoljno je samo navesti neke od kreposti da se vidi koliko je Vrančićev spis, iako opsegom kratak, sadržajno ipak bogat. Vrančić razlikuje urodene, stečene i božanske kreposti. Među tri najosnovnije spadaju poniznost, čistoća i siromaštvo. U temeljima svih kreposti je ljubav (charitas). Govori se također o pravednosti, mudrosti, priateljstvu, razboritosti, ustrajnosti itd.

U zaglavku Vrančićeva djela nalazi se njegov politički dekalog – upute kršćanskom vladaru koji želi dobro upravljati državom. Čvrljak je svih deset Vrančićevih političkih zapovijedi popratio svojim komentarom.

Knjiga je pisana stilski vrlo lijepo, razumljivo oslanjajući se ne samo na primarne izvore nego i na sekundarnu literaturu. Upotrebljivosti knjige posebno doprinose kazalo imena i kazalo etičko-filozofskih pojmova i filozofema. Ovo drugo sadrži oko

300 osnovnih i oko 1000 izvedenih pojmova. Prijevodu je dodan rječnik (što se u zadnje vrijeme sve učestalije radi), u ovom slučaju latinsko-hrvatski etičko-filozofski rječnik koji se odnosi na Vrančićevu *Kršćansku etiku*, a sadrži preko 800 pojmova. To je ujedno dobar prilog istraživanju i konačnom oblikovanju hrvatskog nazivlja uopće, a posebno u filozofsko-etičkom području i putokaz kako bi valjalo prići istraživanju i drugih autora ili tema iz hrvatske filozofijske i znanstvene baštine.

STIPE KUTLEŠA

Tomo Vereš, Dominikansko opće učilište u Zadru (1396–1807) Prvo hrvatsko sveučilište, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1996. 102 str.

Knjiga o Vereša *Dominikansko opće učilište u Zadru (1396–1807) Prvo hrvatsko sveučilište* prva je opširnija studija koja se bavi problemom osnutka i naravi zadarskog učilišta pri tom kritički sažimajući i produbljujući sve dosad dostupne spoznaje o tom problemu.

Našoj kulturnoj javnosti već je dulje vremena poznato postojanje dominikanskog učilišta u Zadru, no narav i datiranje postanka te ustanove skoro je redovito bilo opterećeno mnogim nejasnoćama. O. Vereš nas u prvom poglavlju (*Postupno svitanje istine*) opsežno vodi kroz dostupnu literaturu. Prvi spomen općeg učilišta u Zadru nalazimo kod zadarskog povjesničara C. F. Bianchija koji u svom djelu *Zara Cristiana* (1877) govori o postojanju općeg učilišta u okviru dominikanskog samostana spominjući čak da je bivša benediktinska opatija sv. Mihovila na otoku Ugljanu 1571. dodijeljena zadarskom samostanu upravo u svrhu održavanja te ustanove, no nažalost ne spominje niti točnu godinu osnutka učilišta niti izvore podataka koje navodi. Tek 1917. u djelu *Pogled na apostolsko-znanstveni rad dominikanaca u hrvatskim zemljama* o. Antonina Zaninovića prvi se put na hrvatskom jeziku govori o postojanju te ustanove: »Stari nam spomenici i pisci ističu osobito nekoje od tih škola, kao onu u Zadru, gdje za dalmatinsku provinciju opstojaše (sigurno već u 16. vijeku) i *Studium generale* viša škola s pravom da polaznicima dijeli naslov lektora bogoslovlja...« (str. 14). Nažalost, to tumačenje počiva na pogrešnoj interpretaciji pojma *studium generale* kao pojma koji označava višu školu, a ne sveučilište i stoga zakriva pravu narav zadarskog učilišta. Sličnu pogrešku čini i Stjepan Zimmerman u svojoj studiji *Historijski razvitak filozofije u Hrvatskoj* (1929) gdje o općem učilištu govori naprosto kao o filozofsko-teološkoj školi: »Osobito se isticala dominikanska filozofsko teološka škola u Zadru, koja je (na generalnom kapitolu Reda u Rimu) 1553. izjednačena s ostalim visokim školama« (str. 15), što ponavlja i Teofil Harapin u članku *Razvitak filozofije u Hrvata* (1943) pišući o dominikanskom školstvu: »Veliki glas stekla je napose njihova dubrovačka škola..., a još više ona u Zadru, koja je bila 1553. na skupštini Reda u Rimu izjednačena s ostalim visokim školama Reda. Tu je školu zatvorila francuska vlada 1808.«